

TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI 3: İŞLETME BİRLEŞMELERİ

SMMM Ümmühan ERDEM

Makale Gönderim Tarihi : 22.08.2015 / Kabul Tarihi : 02.12.2015

ÖZ

Ulusal ve uluslararası piyasalarda başarılı olmayı hedefleyen işletmelerin yeni rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yeterli büyüklükte olmaları gerekmektedir. İşletmelerin büyüme şekillerinden birisi işletme birleşmeleridir. İşletme birleşmeleri farklı düzenleyici kurumlar tarafından farklı şekillerde düzenlenmiştir. Türkiye Finansal Raporlama Standartları TFR3 “İşletme Birleşmeleri” Standardı; işletmelerin birleşmesi sürecinde oluşabilecek menfi durumun ortadan kaldırılmasını ve küresel anlamda bir bütünlük sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, işletme birleşmeleri hakkında bilgi vermek, Türkiye Finansal Raporlama Standardı 3 kapsamında uygulanan işletme birleşmeleri yöntemlerini açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: İşletme Birleşmeleri, Birleşme Hukuki Düzenlemeleri, TFRS 3

ABSTRACT

The companies aimed to be successful in the national and international market must be of sufficient size in order to continue its activities in the new competitive environment. The one of growth methods of companies is also business combination. The business combination has been arranged differently by varied regulatory authorities. Turkish Financial Reporting Standard (TFRS) 3, Business Combinations, aims to be eliminated negative case that may occur in the process of business combinations, and to be provided integrity at the global level. The objective of the study is to give information about business combinations and explain the methods of business combinations to be performed in the scope of Turkish Financial Reporting Standard (TFRS) 3.

Keywords: Business Combinations, Legal Arrangement of Business Combinations, TFRS 3

GİRİŞ

Uluslararası piyasalarda başarılı olmayı hedefleyen işletmelerin yeni rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yeterli büyüklükte olmaları gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki işletmeler küreselleşen dünya ekonomisinin rekabetçi ortamına uyum sağlama, riski azaltma, pazar payını koruma ve pazar payını genişletme gibi amaçlarla büyümeyi temel ilke edinmektedirler.

Büyüme yollarının en önemlisi ve son zamanlarda yaygınlaşanı ise çoğunlukla aynı faaliyet alanındaki işletmelerin birleşmeleridir. İşletmeler büyümenin sağlanması amacı ile teknolojilerini ve güçlerini birleştirerek rekabetçi ortama uyum sağlama yoluna gitmektedirler. Böylece daha kârlı bir yapı oluşturularak, işletmeye daha güçlü finansman sağlanmaktadır.

İşletme birleşmelerinde işletme değerinin tespit edilmesi ve birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi önem taşımaktadır. Birleşmeye konu olan işletmelerin özellikle ayrı ülkelerde faaliyet göstermesi ve farklı muhasebe politikaları, farklı raporlama sistemleri uygulaması, finansal tablo kullanıcıları açısından bir takım sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları IFR3 “İşletme Birleşmeleri” Standardı; işletmelerin birleşmesi sürecinde oluşabilecek menfi durumun ortadan kaldırılmasını ve küresel anlamda bir bütünlük sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu standarda uyumlu olarak Kamu Gözetim Kurumu Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından yayınlanan TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardı aynı işlevi yerine getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, günümüzde önemi gittikçe artan işletme birleşmeleri hakkında bilgi vermek, işletme birleşmelerinin gelişimini anlatarak Türkiye Finansal Raporlama Standardı 3 kapsamında uygulanan yöntemlere ve muhasebe işlemlerine değinerek işletme birleşmelerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktır.

1. İŞLETME BİRLEŞMELERİ

1.1. İşletme Birleşmeleri Kavramı ve Kapsamı

Canlı organizmalar olarak gördüğümüz işletmelerin büyüme kaçınılmaz bir zorunluluktur. İşletmelerin büyüme şekillerinden birisi işletme birleşmeleridir. İşletme birleşmeleri farklı düzenleyici kurumlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve düzenlenmiştir.

İşletme birleşmelerini kavramsal olarak olarak şu şekilde tanımlayabiliriz: Genel bir tanımlamayla iki ya da daha fazla işletmenin büyüme amacı güderek faaliyetlerini ekonomik ve hukuki olarak bir bütün haline getirmesi, yani işbirliğine gitmesidir¹.

TTK’ ya göre, Ticaret işletmelerinde bir yapı değişikliği türü olan birleşme, birden fazla işletmenin, anlaşılarak hazırlanan birleşme sözleşmesine istinaden, birleşmeye katılan bir işletme bünyesinde veya yeni kurulan bir işletme bünyesinde bir araya gelmeleri, yeni kurulan veya bünyesinde birleşilen işletme dışında kalan işletme ya da işletmelerin tasfiyesiz olarak sona ermesi ile sonuçlanan bir hukuki müessesedir².

TFRS 3’e göre ise işletme birleşmesi, edinen işletmenin bir veya birden fazla işletmenin kontrolünü ele aldığı bir işlem veya bir olaydır. Bir-

¹ Naz SAYARI, **UFRS 3R Kapsamında İşletme Birleşmeleri**, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü i, Ankara, 2008,

² Kürşat GÖKTÜRK, **Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Şirketlerinin Birleşme Süreci ve Bazı Sorunlar**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y.2013, Sa. 1-2,

leşme sonucunda, farklı işletmeler tek bir işletme çatısı altında tek bir finansal raporlama seti düzenlerler.

1.2. İşletme Birleşmelerinin Nedenleri

Büyüme zorunda olan işletmelerin birleşme yolunu seçmeleri konusunda birçok neden sayılabilir. Bu nedenlerin çeşitliliği ülkelerin sosyal ve ekonomik durumlarına, toplumun özelliklerine, işletmelerin özelliklerine ve zamana göre değişmektedir. İşletmeleri birleşmeye iten nedenleri tek bir cümleyle özetleyecek olursak, bu da işletmelerin mevcut değerini tek bir işletme çatısı altında artırma düşüncesidir.

Birleşme sonucunda ulaşılan ekonomik güç, birleşen işletmelerin ekonomik varlıklarının tek toplamından daha yüksektir. Sinerji etkisi ile açıklanan bu durum, işletme birleşmelerinde birleşilen işletmelerin değerinin, birleşmeden önce ayrı ayrı işletmelerinin değerlerinin toplamından daha büyük olması şeklinde de tanımlanabilir.

Birleşmeye karar veren işletmelerin, birleşme görüşmelerinden önce, sinerji etkisini belirleyebilmeleri, yapılacak olan görüşmelerin başarı ile sonuçlanma olasılığını artırmaktadır. Bu durum işletmelere, birleşme görüşmelerinde daha avantajlı konumda bulunma olanağını sağlamaktadır³.

İşletmeleri birleşmeye iten başlıca nedenler şunlardır⁴:

- Ölçek Ekonomisinden Faydalanmak

- Yetenekli Yönetime Sahip Olma Arzusu
- İçsel Büyümeye Göre Avantajları
- Finansman Kolaylığı
- Vergi Avantajı
- İşletmelerdeki Serbest Nakit Akımları
- Çeşitlendirme
- Pazar Gücü

1.3. İşletme Birleşmelerinin Türleri

İşletmelerin faaliyet konularına ve hukuki yapılarına göre farklılık gösteren işletme birleşme türleri vardır. Literatürde en yaygın olan işletme birleşme türleri “işletmelerin ekonomik faaliyet konularına” ve “hukuki yapılarına göre” sınıflandırılarak gruplanmaktadır.

Bu işletme birleşmelerinin ana başlıklarına göre türleri şöyledir:⁵

A – Ekonomik Faaliyet Konularına Göre İşletme Birleşme Türleri:

- a- Yatay Birleşmeler
- b- Dikey Birleşmeler
  - Geriye Doğru Dikey Birleşme
  - İleriye Doğru Dikey Birleşme
- c- Dairesel Birleşmeler
- d- Karma Birleşme

³ Orhan ÇELİK, **Şirket Birleşmeleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999,

⁴ ÇELİKİ, a.g.e, Fatma ÖZTÜRK, **Şirket Birleşmelerinde Belge Yönetiminin Entegrasyonu: Banka Birleşmeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, Hüseyin AKAY, **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**, Yayımlı Matbaası, İstanbul, 1997, s. 14 vd., İbrahim AKGÖBEK, **Büyüme Stratejisi olarak Şirket Birleşme ve Satınalmaları Türk Perakende Sektöründe Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tezi, Karaman, 2011

⁵ Bu konuda geniş bilgi için bakınız: AKAY, a.g.e., ÇELİK, a.g.e., NAS a.g.e., Melike SERÇE, **Şirket Birleşmelerinin Finansal Değerlemesi ve Türkiye’de Şirket Birleşmeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2009, **Gülden KILIÇ, İşletme Birleşmeleri ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları UFRS) III.**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011

e- Çok Yönlü Dağılma ve Birleşme

B – Hukuki Yapılarına Göre İşletme Birleşme Türleri

a- Biçimsel Birleşmeler

- i- Tröst
- ii- Holding
- iii- Konsorsiyum
- iv- Combination (Birleşme)
  - Devralma (Merger)
  - Satın Alma
  - Konsolidasyon

v- Ele Geçirme

vi- İş Ortaklıkları

b- Biçimsel Olmayan Birleşmeler

- i- Centilmenlik Anlaşması
- ii- Kartel
- iii- Çıkar Grupları
- iv- Yönetim Kuruluşlarının Aynı Kişilerden Oluşması Nedeni İle İşbirliği İçinde Çalışan İşletmeler

2. TÜRKİYE'DE İŞLETME BİRLEŞMELE- Rİ

2.1. Tarihsel Süreç

Ülkemizde, en eski birleşme 1874 yılında Avusturya sermayeli Avusturya – Osmanlı Bankası ile Fransız – İngiliz sermayeli Bank-ı Osman-i Şahane' nin birleşmesi olarak bilinir. Türkiye'de işletme birleşmeleri daha çok 1950'li yıllardan sonra, özellikle kamu ve bankacılık sektöründe

görülmeye başlanmıştır. 1959'da Muha Bank ve Tümsu Bank, Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası adı altında, ardından 1962 ve 1963 yıllarında Türk Ekspres Bankası ve Buğday Bankası, Anadolu Bankası adı altında birleştirilmiş, Ankara, İstanbul, İzmir Halk Sandıkları ise Halk Bankası'na devredilmiştir⁶.

1990'lı yılların başına kadar birleşme ve devralmalar Türkiye ekonomisinde istenen ölçüde gelişmemiştir. Bu yıllarda sınırlı olarak görülen devralmalar da aslında alacaklı bankaların zor durumda olan işletmeleri devralması şeklinde tanımlanabilir⁷.

1990'lı yılların başından itibaren özel sektörde ise birleşmeler iki temel amaç için yapılmaktadır. Bunların birincisi, holdinglerin grup işletmelerini birleştirmeleri şeklindedir. Bu tarz birleşmelere en güzel örnek Koç Grubu'nun yapmış olduğu beyaz eşya sektöründeki işletmelerini birleştirmesidir. İkinci olarak da holdinglerin genişlemesi için yapılan birleşme ve devralmalardır. Bu tarz genişlemelerde özellikle iki önemli sektör göze çarpmaktadır. Bu sektörler bankacılık ve medyadır. 2001 yılında banka birleşmelerini özendirici nitelikteki düzenlemelerin tamamlanmasının ardından özel sektör bankalarının da birleşme çalışmalarını başlanmıştır. Önce Osmanlı Bankası ile Körfezbank birleşme süreci tamamlanmış; ardından

T. Garanti Bankası A.Ş. ile Osmanlı Bankası T.A.Ş.'nin birleşmesi doğrultusunda karar alınmıştır. Özellikle 2004 yılından itibaren birleşme ve satın alma rakamları incelendiğinde gerek işlem sayısı, gerekse işlem değeri olarak önemli ölçüde artışlar yaşandığı görülmektedir⁸.

⁶ NAZ, a.g.e., Fatma ÖZTÜRK, **Şirket Birleşmelerinde Belge Yönetiminin Entegrasyonu: Banka Birleşmeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2008; AKAY, a.g.e.

⁷ NAZ, a.g.e., ÖZTÜRK, a.g.e., AKAY, a.g.e.,

⁸ NAZ, a.g.e., ÖZTÜRK, a.g.e., AKAY, a.g.e.,

2.2. Türkiye’de İşletme Birleşmelerinin Hukusal Düzenlemeleri

Ülkemizde işletme birleşmeleri birçok kanunda düzenlenmiştir. Bunların başında 6102 sayılı Kanunla ihdas edilen Yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) gelmektedir. Vergi kanunlarında da birleşme ile ilgili bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Diğer taraftan Sermaye Piyasası Kurulunun (S.P.K) düzenlemelerinde de halka açık işletmeleri ilgilendiren işletme birleşme ve devralmalarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bunların dışında Rekabetin Korunması Hakkında Kanun da rekabeti azaltma etkisinin olup olmaması bakımından işletme birleşmeleri ile ilgilenebilmektedir.

Aşağıda, işletme birleşme ve devralmaları konusunda ülkemiz kanunlarındaki düzenlemeler incelenmektedir.

2.2.1. Türk Ticaret Kanunu Açısından İşletme Birleşmeleri

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 136. maddesine göre işletmelerinin birleşmeleri, “devralma“ veya “yeni kuruluş“ şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Birleşme, mevcut işletmelerden biri bünyesinde gerçekleşiyorsa, burada bir işletmenin diğer işletmeyi devralması şeklinde gerçekleşen birleşme söz konusudur. Devralma şeklindeki birleşmede; devralan yani bünyesinde birleşilen işletme devrolunan başka bir deyişle birleşen işletmeyi bütün malvarlığı ile devralır ve birleşme ile devrolunan (birleşen) işletme infisah olur ve ticaret sicilinden silinir (6102 TTK, m.136/4). Devrolunan işletme sona ererken, devralan işletmenin tüzel kişiliği devam eder.

Birleşme devralma şeklinde yapılmış ise devrolunan işletmenin malvarlığı karşılığında bir değişim oranına göre devralan işletmenin payları belirlenmektedir. Bu paylar devrolunan işletmenin

ortakları tarafından kendiliğinden iktisap edilmesi suretiyle de birleşme gerçekleşmektedir. Bunun yanında birleşme sözleşmesinde ayrılma akçesi de öngörülebilmektedir. (6102 Sayılı TTK, m. 136/3).

Diğer taraftan, birleşme mevcut işletmeler dışında kurulan yeni bir işletme bünyesinde gerçekleşiyorsa, yeni kuruluş şeklinde birleşme söz konusu olmaktadır. Yeni kuruluş şeklindeki birleşme kanununun 136/1-b maddesinde açıklanmaktadır.

Bu madde uyarınca işletmelerin yeni bir işletme içinde bir araya gelmeleri yeni kuruluş şeklinde birleşmedir. Birleşme yeni kuruluş şeklinde olacağına bu 6102 sayılı kanun ile 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun, aynı sermaye konulmasına ilişkin düzenlemeleri ve asgari ortak sayısına ilişkin hükümleri dışındaki hükümleri uygulanarak yapılacaktır (6102 sayılı TTK, m.143)⁹.

Sermaye işletmelerinin, şahıs işletmelerinin ve kooperatiflerin hangi işletmelerle birleşebilecekleri 6102 sayılı kanununun 137. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre,

- Sermaye işletmeleri, sermaye işletmeleri ve kooperatifler ile devralan işletme olmaları koşulu ile kollektif ve komandit işletmeler ile birleşebilirler.
- Şahıs işletmeleri, şahıs işletmeleri ve devrolunan işletme olmaları koşulu ile sermaye işletmeleri ile devrolunan işletme olmaları koşulu ile kooperatifler ile birleşebilirler.
- Kooperatifler, kooperatifler ve sermaye işletmeleri ile devralan işletme olmaları koşulu ile şahıs işletmeleri ile birleşebilirler.

6102 sayılı TTK’ da işletme birleşmeleri açısından işletme türüne ilişkin bütün sınırlamalar ortadan

⁹ KILIÇ, a.g.e..

kaldırılmış olmakla birlikte devralma yoluyla birleşmelerde işletmelerin devralan işletme mi yoksa devrolan işletme mi olduğu açısından sınırlamalar getirilmektedir.

6102 sayılı kanundaki bu düzenleme ile şahıs işletmelerinin sermaye işletmeleri ile birleşmesine olanak tanınması, şahıs işletmelerinin günümüzün rekabet koşullarında pazarda pay edinmesi ve varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu düzenleme ile kanun koyucunun, asıl olarak sorumluluğun sermaye ile sınırlı olduğu işletmelerde, sermayenin alacaklılar açısından teminat oluşturmasını göz önünde bulundurarak, bu teminatın ortadan kalkmasına sebebiyet verebilecek bir birleşmeye izin vermediği düşüncesini mevcuttur. Kanun gerekçesinde bu düzenlemenin sebebi “*Şirket borçlarından kişisel olarak sorumlu olan ortakların, şirket borçlarından sorumlu tutulmayan ortaklara dönüşmeleri uygun görülmesi, tersi reddedilmiştir. Çünkü şirket borçlarından ortakların kişisel olarak sorumlu oldukları bir şahıs şirketinin anonim şirkete iltihak etmesiyle, sermaye şirketinin ortaklarının şirket borçlarından sorumlu tutulmayacakları bir konuma gelmeleri, şahıs şirketinin alacaklılarının korunmasını gerektirir, fakat anonim şirket pay sahiplerinin kolektif şirket ortağı sıfatıyla sınırsız sorumlu olmaları halinde alacaklıların korunmasına gerek yoktur.*” ifadeleriyle açıklanmaktadır¹⁰.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, tasfiye sürecine girmiş işletmelerin de birleşmeye katılabileceği düzenlenmiştir. Birleşmeye devrolunan işletme olarak katılması ve mal varlığının dağıtımına başlanılmamış olması durumlarında tasfiye halindeki işletmede birleşmeye taraf olarak katılabilmektedir. (TTK m. 138/1) Tasfiyeye girmiş

olan işletmenin, hangi sebeple bu sürece girdiği, birleşmeye ilişkin hükmün uygulanması bakımından önem taşımaktadır¹¹.

Tasfiye sürecine girmiş işletmelerin yanı sıra, sermayesiyle kanuni yedek akçeleri toplamının en az yarısı zararlar kaybolan ya da borca batık durumda bulunan bir işletmenin de birleşmeye katılabileceği Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmiştir. (TTK m. 139/1) İşletmenin mali durumunun düzeltilmesine hizmet eden bu yöntem, iyileştirici birleşme olarak tanımlanmaktadır.

İşletmelerin Birleşmelerinde Ortaklık Payları Ve Ortaklık Haklarının Korunması

Birleşmenin ortaklık payları ve haklarına etkileri ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler, TTK’ın 140. ve 141. maddeleri kapsamındadır. Kanun’un 140. maddesinde ortaklık payının ve haklarının korunması, 141. maddesinde ise ayrılma akçesine ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir.

Birleşme hukukunda varolan üyeliğin devamlılığı ilkesi, birleşme sebebiyle devrolunan işletmede sona eren pay ve ortaklık haklarının, eş değerdeki katılım haklarıyla devralan işletmede devam etmesini ifade etmektedir. Bu ilke, TTK’ın 140. maddesinin ilk fıkrasında; “*devrolunan şirketin ortaklarının, mevcut ortaklık paylarını ve haklarını karşılayacak değerde, devralan şirketin payları ve hakları üzerinde istemde bulunma hakları vardır. Bu istem hakkı, birleşmeye katılan şirketlerin malvarlıklarının değeri, oy haklarının dağılımı ve önem taşıyan diğer hususlar dikkate alınarak hesaplanır*” hükmüyle düzenlenmektedir.

Birleşmeye katılan işletmelerin malvarlıkları, değişim ilişkisinin tespitinde asıl unsurdur. Burada “birleşen işletmelerin malvarlığı” ile işletmenin gerçeğe uygun değeri ifade edilmektedir.¹²

¹⁰ GÖKTÜRK, a.g.e.

¹¹ GÖKTÜRK, a.g.e.

¹² Mehmet Onur ÇELİK, *Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda Şirket birleşmeleri*, <http://www.vergidegundem.com/tr>

Bununla birlikte TTK' da ortaklık payının ve haklarının korunması veya devamlılığı ilkesine üç önemli istisna getirilmiştir. Bunlar; TTK' nın 140. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen “denkleştirme ödemesi”, 141. maddenin birinci fıkrasında tanımlanan “ayrılma akçesi” ve 140. maddenin 5. fıkrasında belirtilen, “intifa senetlerinin satın alınması” na ilişkindir¹³.

Devir yoluyla birleşmelerle ilgili olarak 6102 sayılı TTK, m.140/3 de “*Devrolunan şirketten oydan yoksun paylarına sahip ortaklarına aynı değerde, oydan yoksun veya oy hakkını haiz paylar verilir.*” denilmektedir. Devrolan işletmenin ortakları imtiyazlı haklara sahip ortaklarsa bu ortaklara devralan işletme tarafından birleşmeden önceki imtiyaz haklarına eşdeğer olan imtiyaz hakları veya imtiyaz hakkı yerine uygun bir karşılık da verilebilmesi mümkündür. (6102 sayılı TTK, m.140/4)¹⁴. Devrolan işletmenin özsermayesi devralan işletme açısından aynı sermaye niteliğinde olduğundan aynı sermaye konulmasına ilişkin hükümlerin işletilmesi gerekmektedir¹⁵.

TTK' da, ayrıca birleşme sözleşmesi ve birleşme raporunun bir işlem denetçisi tarafından denetlenmesi öngörülmüştü. (TTK m. 148) Ancak İşlem denetçiliği 6335 sayılı Yasa ile kaldırılmıştır. Buna rağmen, «Şirketlerde Yapı Değişikliği ve Aynı Sermaye Konulmasında Siciller Arası İşbirliğine İlişkin Tebliğ» in 5/b maddesi uyarınca birleşmede mülkiyet değişikliğine konu olan mal ve hakların YMM veya SMMM tarafından değerinin tespit edilmiş olması gerekmektedir. Denetime tabi işletmelerde bu tespiti denetçi yapabilmektedir. Ayrıca denetleme yapılmasının tek istisnası vardır. O da küçük ölçekli işletmelerin

tüm ortaklarının denetlemeden vazgeçebilmesini oylamasıdır. Böyle bir durum söz konusu ise denetlemeden vazgeçilebilmektedir. (TTK, m.148)¹⁶

Birleşme işlemi, birleşmenin ticaret siciline tescili ile geçerlilik kazanmaktadır. Tescil anında, devrolan yani birleşen işletmenin bütün aktif ve pasifi kendiliğinden devralan yani birleşilen işletmeye geçmektedir. Devrolan işletmenin ortakları birleşmeden sonra devralan işletmenin ortağı olmaktadır. Ancak bu sonuç, devralan başka bir ifadeyle birleşilen işletmenin kendi adına fakat bu işletme hesabına hareket eden kişinin elinde bulunan paylar ile devrolan işletmenin kendi adına fakat bu işletme hesabına hareket eden kişinin elinde bulunan paylar için doğmamaktadır. (TTK, m.153)

TTK' ya göre, birleşmede alacaklıların korunması birleşme işleminin tamamlanmasından sonra başlamaktadır. Alacaklıların korunmasına yönelik olarak düzenlenmiş olan TTK' nın 157. maddesinde, alacaklılara sadece teminat talep etme hakkı tanınmaktadır¹⁷.

Devrolunan sermaye işletmesinin oy hakkı veren bütün paylarına sahip olunması halinde, içeriği daha dar kapsamlı bir birleşme sözleşmesi hazırlanması ile birleşme raporu, birleşmenin denetlenmesi ve inceleme hakkına ilişkin hükümlerin bu durumda uygulanmaması ile birleşme sözleşmesinin genel kurulun onayına sunulmasına gerek bulunmaması sağlanan kolaylıklardır. Diğer taraftan devrolunan sermaye işletmesinin oy hakkı veren paylarının yüzde doksanına sahip olunması durumunda, yukarıda belirtilen kolaylıklardan yalnızca azınlık pay sahiplerinin korunması amacıyla birleşmenin denetlenmesi ve

¹³ ÇELİKER, a.g.websitesi

¹⁴ ÇELİKER, a.g.websitesi

¹⁵ Olcay KOLOTOĞLU, A li Haydar YILDIRIM, **Soru ve Cevaplarla Kobi Birleşmeleri**, TÜRMOB Yayınları No 371, Ankara, 2009

¹⁶ İsrail ZOR., Yusuf DİNÇ, Selim CENGİZ, **İşletme Birleşmelerinin Mevzuat Boyutu ve Muhasebe Uygulamaları: UFRS/UMS ve VUK Kapsamında İncelenmesi** Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt:18. Sayı:1. Haziran 2014

¹⁷ KILIÇ, a.g.e.

inceleme hakkına ilişkin hükümler uygulanmaktadır¹⁸.

2.2.2. Sermaye Piyasası Kanunu Açısından İşletme Birleşmeleri

Halka açık anonim şirketlerin veya halka açık anonim şirket ile halka açık olmayan anonim şirketlerin birleşmesi; TTK'nu ve vergi kanunları yanı sıra esas itibarıyla Sermaye Piyasası Kanununda düzenlenmiştir.

Ortaklık devralma veya yeni ortaklık kurulması yoluyla birleşme işlemlerinde taraflardan en az birinin halka açık anonim ortaklık olması durumunda, birleşme işlemlerinde uyulacak esaslar Seri: I, No: 31 “Birleşme İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği”nde düzenlenmiştir.

Söz konusu tebliğ kapsamında birleşme prosedürü ve birleşme işlemlerinde uyulacak esaslar aşağıda özetlenmektedir.

- Birleşmeye katılan işletmelerin yönetim kurulları tarafından birleşme sözleşmesi ve birleşme raporu hazırlanır,
- Birleşmeye katılan işletmeler finansal tablolarını Sermaye Piyasası Kanunu'nun mevzuatı çerçevesinde düzenleyerek yetkili bağımsız denetim işletmelerine denettirilecektir
- Birleşmeye taraf olan işletmelerin özkaynakları bilirkişi incelemesinden geçirilerek tespit edilir,
- İşletmelerde özkaynak yönteminin kullanılması halinde birleşme ve değiştirme oranları hesaplanır. Eğer özkaynak yönteminin dışında bir yöntem kullanılıyorsa hem özkaynak yöntemine hem de diğer yönteme göre oranlar ayrı ayrı hesaplanır,

- Ortaklığın devralınması yoluyla gerçekleşen birleşmelerde sermaye artırım tutarı ve hesaplanma esasları tespit edilirken yeni kuruluşta sermaye tutarı ve hesaplanma esasları dikkate alınır,
- Bilirkişi incelemesinin yanı sıra Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenen farklı bir kuruluş tarafından da uzman kuruluş incelemesi gerçekleştirilir.

Ortaklık payları sermaye artırım yoluyla yapıldığı durumda Sermaye Piyasası Kurulu uzman kuruluşun bu konuda yapılan hesaplamaları incelemesini ister. Birleşme oranı yapılan hesaplamaların başında gelir. Bu oran şöyle ifade edilir:

Birleşme oranı ile devralan işletmenin arttırması gerekli olan sermaye tutarı hesaplanır. Daha sonra devralan işletmenin birleşme öncesi sermaye tutarının yukarıdaki işlemde elde edilen birleşme oranına bölünmesiyle ulaşılabilecek sermaye tutarı tespit edilir.

Birleşmeye katılan her işletmenin pay tutarı hesaplandıktan sonra ise değiştirme oranı tespit edilir. Burada, birleşmeye katılan işletmelerin birleşme oranı dâhilinde mevcut bir paya karşılık alacakları payın ne kadar olacağını ifade etmektedir.

2.2.3. Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından İşletme Birleşmeleri

Kurumlar Vergisi Kanununda, işletme birleşmelerinin vergiye tabi olanları “birleşme”, vergisiz birleşmeleri ise “devir” olarak adlandırılmıştır. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda da Türk Ticaret Kanunu'nda olduğu gibi birleşme türleri, iki veya daha fazla işletmenin bir araya gelmesiyle yeni bir işletme kurması ve bir ya da birden fazla işletmenin mevcut bir işletme altında bir-

¹⁸ Önder YÜCEBAŞ, **Şirket Birleşmeleri ve Türkiye Uygulaması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, , Ankara, 2005

leşmesi olarak ikiye ayrılmıştır. Ancak Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 18. maddesinde “*Bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme sebebiyle infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmündedir. Ancak birleşmede tasfiye kârı yerine birleşme kârı vergiye matrah olur*” denmektedir. Bunun nedeni, birleşen işletmenin bilançosunda var olan gizli yedeklerin, tasfiye şeklinde yapılan birleşme işlemi ile vergi dışı bırakılmasını engellemektir¹⁹.

Kurumlar Vergisi Kanununun 18. Maddesinde yer alan birleşme kârından kısaca bahsedecek olursak; işletmelerin birleşme öncesi servet değeri (birleşme dolayısı ile infisah eden işletmenin birleşmeden önceki mali bilânçosuna göre tespit edilen özsermayesi) ile işletmelerin birleşmede esas alınan servet değeri (birleşilen işletmeye intikal edecek varlıkların, Vergi Usul Kanunu'nun iktisadi işletmelere dâhil kıymetlerin değerlendirilmesi ile ilgili hükümlerine göre değerlendirilmesi sonucu belirlenen değer) arasındaki olumlu fark birleşme kârıdır.

Birleşme kârı su üç kaynaktan elde edilen kârlar değerlendirilmektedir²⁰:

- İnfisah eden işletmenin, tüzel kişiliğinin sona erdiği tarihe kadar devam eden ticari faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan kâr,
- İnfisah eden işletmenin varlıklarına biçilen yeni değerler nedeniyle oluşacak kâr,
- İnfisah eden işletmenin kayıtlarında bulunmasa da, işletmenin şerefîyesinin belirlenmesinden doğacak kârdan, meydana gelmektedir.

Bunun yanında, münfesih işletmenin veya işletmelerin ortaklarına veya sahiplerine birleşilen

işletme tarafından verilen değerler, işletmenin tasfiyesi halinde ortaklara dağıtılan değerler olarak kabul edildiğinden, ortaklara veya sahiplere verilen bu değerlerin birleşme kârının hesaplanması sırasında birleşme kârına ayrıca ilave edilmesi gerekmektedir. Söz konusu kârlar, birleşme dönemi sonundaki servet değerinden, birleşme dönemi başındaki servet değerinin çıkarılması suretiyle saptanarak kurumlar vergisi matrahını oluşturmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 19'uncu maddesi uyarınca aşağıda sayılan koşulların birlikte mevcudiyeti halinde birleşme işlemleri Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında devir hükmünde olmaktadır.

- *Birleşme sonucunda infisah eden kurum ile birleşilen kurumun kanunî veya iş merkezlerinin Türkiye'de bulunması.*
- *Münfesih kurumun devir tarihindeki bilânço değerlerinin, birleşilen kurum tarafından bir bütün halinde devralınması ve aynen bilânçosuna geçirilmesi.*

Devrolan işletme ile devralan işletme arasında iştirak ilişkisi olması durumunda, devralan işletme bünyesinde yapılacak sermaye artışının söz konusu iştirak paylarına isabet eden tutardan daha az gerçekleşmesi kanunda belirtilen şartların ihlali anlamına gelmemektedir.

Devralma şeklinde yapılan birleşmelerde, devralan işletmenin devrolan işletmede iştiraki varsa, devralan işletmenin hisse senetlerinin devrolan işletme hisse senetlerine oranla daha fazla değer kazanması halinde, devralan işletme lehine bir kâr ortaya çıkmaktadır. Bu kâr uygulamada emisyon primi olarak değerlendirilmektedir.²¹

19 İsmail BARINIR,, **İşletme Birleşmelerinin Kurumlar Vergisi Kanunu Karşısındaki Durumu ve Özellik Arz Eden Konular** <http://www.ozdogrular.com/content/view/19283/>, Erişim tarihi 13.12.

20 BARINIR, **a.g.websitesi**

21 BARINIR, **a.g.websitesi**

2.2.4. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Açısından İşletme Birleşmeleri

4054 sayılı Rekabet Kanunu' nun 7. , 10. , ve 11. , maddelerinde işletme birleşmeleri ve devralmalarıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gereken birleşme ve devralmalar hakkında 12 Ağustos 1997 tarihli 1997/1 no' lu tebliğ yayınlanmıştır.

4054 sayılı kanunun 7. maddesine göre; *“bir ya da birden fazla teşebbüsün hâkim durum yaratmaya veya hâkim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütününi yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması hukuka aykırı ve yasaktır.”*

Bu maddenin uygulamasına yönelik olarak çıkarılan 1997/1 sayılı Tebliğ' in “Birleşme ve Devralmaların Değerlendirilmesi” başlıklı 6. maddesine göre birleşme ve Devralmalar değerlendirilirken özellikle;

- Birleşmeye katılan işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörlerin yapısı ve ülke içinde ve dışında yerleşmiş olan teşebbüslerin fiili ve potansiyel rekabeti bakımından ülkedeki etkin rekabetin korunması ve geliştirilmesi ihtiyacı,
- Birleşme işlemine taraf olan işletmelerin, pazardaki durumu, ekonomik ve mali güçleri, sağlayıcı ve kullanıcı bulabilme alternatifleri, arz kaynaklarına ulaşılabilme veya pazarlara giriş olanakları; pazara girişte herhangi bir yasal veya diğer giriş engelleri, ilgili mal ve hizmetlere olan arz-talep eğilimleri, aracı ve

son tüketicilerin menfaatleri, rekabet engeli şeklinde olmayan ve tüketiciye avantajlar sağlayan teknik ve ekonomik süreçteki gelişmeler ve diğer hususlar göz önünde tutulur ifadeleri yer almaktadır.

İlgili Kanunun 10. maddesinde; Kanunu' un 7. maddesi kapsamına giren birleşme ve devralma anlaşmalarının Kurul' a bildirildiği tarihten itibaren Kurul' un 15 gün içinde ön inceleme yaparak birleşme veya devralma işlemine ya izin vermek ya da nihai inceleme yapmak üzere nihai karara dek askıya almak kararlarından birini vereceği, Kurul' un süresi içinde herhangi bir cevap vermemesi halinde birleşme veya devralma anlaşmalarının bildirim tarihinden itibaren 30 gün sonra yürürlüğe girerek hukuki geçerlilik kazanacağı ifadelerine yer verilmektedir.

Kurula bildirilmesi zorunlu olan birleşme ve devralma işleminin bildirilmemiş olması ve Kurul' un da herhangi bir şekilde işlemde haberdar olması durumunda birleşme veya devralmayı resen incelemeye almaktadır. Kurul, inceleme sonucunda birleşme veya devralmanın 7. maddenin son fıkrasına göre yasaklanan işlemlerden olmadığı sonucuna varırsa, izin vermektedir. Ancak, ilgililerin bildirimde bulunmaması nedeniyle 16/c maddesi gereğince para cezası uygulanmaktadır.

Kurul, inceleme sonucunda birleşme veya devralmanın 7. maddenin son fıkrasına göre yasaklanan işlemlerden olduğu sonucuna varırsa para cezası ile birlikte,

- Birleşme veya devralma işleminin sona erdirilmesine,
- Hukuka aykırı olarak gerçekleştirilmiş tüm fiili durumların ortadan kaldırılmasına,
- Ele geçirilen her türlü payın veya mal varlığının, şartları ve süresi Kurul tarafından be-

lirlenecek şekilde, mümkün olması durumunda eski maliklerine iadesine, bu mümkün olmadığı takdirde üçüncü kişilere temlikine ve devrine,

- Bunların eski malik veya üçüncü kişilere temlik edilmesine kadar geçen süre içinde devralan kişilerin devralınan teşebbüslerin yönetimine hiçbir şekilde katılamayacağına ve gerekli gördüğü diğer tedbirlere karar vermektedir.

2.2.5. Diğer Vergi Kanunlarına Göre İşletme Birleşmeleri

2.2.5.1. Gelir Vergisi Kanunu

Kurumsallaşmaya çalışan şahıs işletmelerinin bünyesindeki iktisadi kıymetlerin devrolunması sırasında değerlemeye tabi tutulacak olması, şahıs işletmeleri açısından büyük bir mali yük oluşturacaktır. Bu yükün giderilmesi ve işletmelerin kurumsallaşmalarının teşvik edilmesi Vergisi Kanunu'nun 81. maddesinin 2. fıkrası düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; kazancı bilanço esasına göre tespit edilen şahıs işletmelerinin bilançosunun bir sermaye işletmesine aktif ve pasifiyle bütün halinde aynen devrolunması ve devredilen bir şahıs işletmesinin sahip veya sahiplerinin işletmeden devir bilançosuna göre hesaplanan özsermayesi tutarında ortaklık payı alması şartlarıyla, bu devir işlemi nedeniyle değer artış kazancı hesaplanmamakta ve vergiden muaf tutulmaktadır.

2.2.5.2. Katma Değer Vergisi Kanunu

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1. maddesi uyarınca vergili birleşmeler nedeniyle birleşen ortaklığa ait mallar emsal bedeli üzerinden KDV'ye tabidir.

Vergisiz birleşmelerde ise Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17/4-c maddesi uyarınca birleşilen işletmeye birleşen işletmeden intikal eden değerler

KDV'ye tabi değildir. Bununla birlikte aynı kanunun 30/a maddesinde vergiden istisna edilmiş bulunan malların teslimi ve hizmetlerin ifası ile ilgili alış vesikalarında gösterilen veya bu mal ve hizmetlerin maliyetleri içinde yer alan KDV'nin indirilemeyeceği belirtilmektedir.

2.2.5.3. Vergi Usul Kanunu

Birleşilen kurumdan alınan değerler Vergi Usul Kanununda yer alan esaslara göre değerlendirilir. Sermaye işletmelerinin Vergi Usul Kanunu'nun 328 ve 329. Maddelerine göre ayırdıkları yenileme fonunun, işletmenin feshinden dolayı kullanım amacının ortadan kalkması üzerine, birleşme tarihi itibarıyla kâra eklenmektedir. Ayrıca, devralınan sabit kıymetlerin amortismanı devralan işletme tarafından yeniden belirlenerek ayrılmaktadır.

Devralan kurumun, devir dolayısı ile yaptığı giderler, faaliyetin devamlı bir surette genişletilmesi ile ilgilidir. Faaliyetin devamlı bir suretle genişletilmesi için yapılan giderler ise, karşılığında maddi bir kıymet iktisap edildiğinde, maliyet unsurudur. Aksi halde gider sayılır (VUK, Mad. 282). Vergi Usul Kanunu'nun 282. Maddesinde peştamallıklar olarak ifade edilen şerefiye kayıtlı değer ile değerlendirilmekte ve beş yıl içinde itfa edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, VUK 313. maddesine göre de değeri 800 TL'yi aşmayan peştamallıklar istenirse doğrudan gider yazılabilmektedir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde de şerefiyenin maddi olmayan duran varlıklar grubunda gösterilerek 5 yıl içinde itfa edileceği hükmüne yer verilmiştir.

2.2.5.4. Damga Vergisi Kanunu

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun, Damga Vergisinden İstisna Edilen Kağıtlar' a ilişkin 2 sayılı tablonun IV/17 bendi uyarınca, birleşme, devir, bölünme nedeniyle düzenlenen kağıtlar damga vergisinden istisnadır. Dolayısıyla devir işlemleri sırasında düzenlenen birleşme sözleş-

meleri ve ana sözleşme değişikliklerinde damga vergisi tahakkuk ettirilmeyecektir.

3- TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTI 3 İŞLETME BİRLEŞMELE- Rİ

Ülkelerin muhasebe politikaları ve standartları ile bunların belirlenmesine ilişkin yapılanmaları bazı farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılıklar, hukuki ve mali sistemin yapısı, işletmelerin yapısı ve finansman yöntemleri, muhasebe mesleğinin gelişim düzeyi, gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır.

Ancak, son yıllarda, ülkeler arasındaki muhasebe standardı farklılıklarını ülkelerin kendi uygulamalarında yapacakları değişikliklerle uluslararası muhasebe standartları ile uyumlandırarak azaltmak yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

Bu bölümde, Türkiye Finansal Raporlama Standardı 3; İşletme Birleşmelerinin oluşum süreci, amacı, kapsamı ve muhasebeleştirme ilkeleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. TFRS 3 Standardı ve oluşum süreci

İşletme birleşmeleri standardı Uluslararası Muhasebe Standartları arasında, dünya ve ülke ekonomilerinin büyüme oranlarına olan katkısından dolayı oldukça önemlidir. Bu nedenle finansal tablo kullanıcılarının birleşmelerin sonuçlarıyla ilgili doğru bilgilendirilmenin sağlanabilmesi için işletme birleşmeleri standardına günümüze kadar pek çok değişiklik getirilmiştir.

3.2. Standardın Amacı

Bu standardın amacı, bir işletme birleşmesine ilişkin işlemlerin raporlayan işletmenin finansal tablolarında nasıl raporlanacağına dair esasları belirlemektir. Edinen işletmenin;

(a) Edinilen işletmenin tanımlanabilir varlıklarını, tanımlanabilir borçlarını ve kontrol gücü olmayan paylarını (*azınlık paylarını*) finansal tablolarında nasıl ölçeceği ve muhasebeleştireceği,

(b) İşletme birleşmesinde şerefiyeyi veya pazarlıklı satın alma sonucunda oluşabilecek kazancı nasıl ölçeceği ve muhasebeleştireceği,

(c) Finansal tablo kullanıcılarının birleşmenin niteliğini ve etkilerini değerlendirebilmeleri için hangi bilgileri açıklayacağını yer almaktadır.²²

3.3. Standardın Kapsamı

Bu standart, işletme birleşmesi tanımına uyan işlemlere veya diğer olaylara uygulanır.

TFRS 3'e göre işletme birleşmesi, edinen işletmenin bir veya daha fazla işletmenin kontrolünü ele aldığı bir işlem veya bir olaydır.²³ Kontrol ise "bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlamak için o işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını idare etme gücü" olarak tanımlanmaktadır.

İşletme birleşmelerinin bir tarafında edinilen, diğer tarafında bir veya birden fazla işletmenin kontrolünü ele alan edinen olarak tanımlanan işletme bulunmaktadır.

Edinen işletme diğer işletmeler üzerindeki kontrolünü çeşitli şekillerde sağlayabilmektedir. Edinen işletme;

- Nakit ve nakit benzeri varlıkları veya diğer varlıkları transfer ederek,
- Borç yükümlülüğü altına girerek,
- Özkaynak paylarını ihraç ederek,
- Değişik şekilde bedel transferiyle veya

²² www.kgk.gov.tr

²³ İşletme Birleşmelerine İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 3) Hakkında Tebliğ Sıra No: 67

- Bedel transferi olmadan, yalnızca sözleşme yolu ile kontrolü sağlayabilmektedir.
- İşletme birleşmeleri hukuki, vergisel veya ekonomik diğer başka nedenlerle çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir.
- Bunlara örnek olarak verilen bazı yapılandırma şekilleri şunlardır:
- Edinen işletme bir veya birden fazla bağlı ortaklığın kontrolünü ele geçirebilir ya da bir veya birden fazla işletmeye ait net varlıklar yasal olarak edinen işletmeye geçer.
- Birleşen işletmelerden biri net varlıklarını veya bu işletmelerin pay sahipleri kendi öz kaynak paylarını diğer işletmeye veya onun sahiplerine transfer edebilir.
- Birleşen işletmeler net varlıklarını veya söz konusu işletmelerin pay sahipleri kendi öz kaynak paylarını yeni kurulan işletmeye devredebilir.
- Birleşmeye katılan işletmelerden birinin önceki sahiplerinin bir araya gelerek oluşturduğu grup, birleşen işletmenin kontrolünü ele alabilir.

Standardın kapsamı dışında kalan durumlar ise şunlardır:

- İş ortaklığı kurmak amacıyla farklı işletmelerin bir araya geldiği işletme birleşmeleri,
- Ortak kontrole tabi teşebbüs veya işletmelerin birleşmesi,
- İşletme tanımına uymayan bir varlığın veya varlık grubunun satın alınması durumunda edinen işletme, edindiği varlıkları ve üstlendiği borçları ayrı ayrı tanımlayarak muhasebeleştirir. Varlık grubunun maliyeti, birleşme tarihinde

gerçeğe uygun değerlerine bağlı olarak grup içerisindeki tanımlanabilir varlıklara ve borçlara dağıtılır. Bu tür bir işlem ya da olay şerefiyeye yol açmamaktadır.

3.4. TFRS 3 Standardına Göre İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

TFRS 3 İşletme Birleşmeleri standardına göre, bütün işletme birleşmelerinin satın alma yöntemine göre muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Satın alma yöntemine göre, birleşme sürecindeki işlemlerde esas alınan edinen işletmedir.

Satın alma yönteminde; birleşme tarihi itibarıyla edinilen işletmenin tanımlanabilir varlıkları, tanımlanabilir borçları ve koşullu borçları gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilip finansal tablolarda raporlanmaktadır. Bu yöntemde şerefiye veya ucuza satın alma ortaya çıkabilmektedir.

Satın alma yöntemi uygulanırken aşağıdaki tespitler ve ölçümlerin yapılması gerekmektedir. Bunlar;

- Edinen işletmenin belirlenmesi,
- Birleşme tarihinin belirlenmesi,
- Edinilen tanımlanabilir varlıkların ve tanımlanabilir yükümlülüklerin, azınlık paylarının finansal tablolara yansıtılması ve ölçülmesi,
- Pazarlıklı satın alma süreci sonucunda oluşabilecek şerefiye veya kazancın muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesidir.

3.4.1 Edinen İşletmenin Belirlenmesi

İşletme birleşmelerinde edinilen bir veya birden fazla işletme ile bu işletmelerin kontrolünü ele geçiren edinen bir işletme bulunmaktadır.

Edinen işletme, birleşme sonucunda birleşmeye taraf olan edinilen işletme veya işletmeler üzerinde kontrolü ele almaktadır. Edinen işletme belirle-

nirken ‘‘TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar’’ da ki hükümler dikkate alınmaktadır. Buna göre edinilen işletme üzerinde g c sağlayan haklara bakmak gerekmektedir. (TFRS 10 md. 14-18)

Ancak TFRS 10 standardı hükümlerine göre edinilen işletme belirlenemiyorsa aşağıdaki hususlar dikkate alınarak edinilen işletme belirlenebilmektedir.

a. Nakit veya başka varlıkların transferi veya borç altına girilmesi yoluyla gerçekleşen işletme birleşmelerinde edinilen işletme, nakit veya başka varlıkları transfer eden veya borç altına giren işletmedir.

b.  zkaynak paylarının deėiŐimine dayanan işletme birleşmelerinde, kendi  zkaynak paylarını ihraç eden işletme edinilen işletmedir. Bununla birlikte, Ters birleşmelerde kendi paylarını ihraç eden işletme, muhasebe açısından edinilen işletmedir.  zkaynak paylarının deėiŐimine dayanan işletme birleşmelerinde edinilen işletme belirlenirken aşağıdaki faktörler de dikkate alınması gerekmektedir.

- IŐletme birleşmesi sonrası genellikle birleŐilmiŐ işletmedeki oy haklarının en büyük kısmını elinde bulunduran işletme edinilen işletme olmaktadır. Oy kullanma hakkının en büyük kısmını elde tutan işletme belirlenirken, olaėandıŐı veya özel oy kullanma anlaşmasının ve opsiyonunun, garantisinin veya dönüŐtürülebilir menkul kıymetlerin var olup olmadığı dikkate alınmaktadır.
- Edinilen işletme; birleşen işletmeler arasında, birleŐilmiŐ işletmenin yönetim kurulu veya eş değer organı üyelerinin çoğunluğunu seçme veya görevden alma yetkisine sahip olan işletmedir.
- Birleşen işletmeler arasında, birleŐilmiŐ işletmenin yönetimine hâkim olan işletme genellikle edinilen işletmedir.

- Birleşen işletmeler arasında, birleşme öncesi gerçeğe uygun değer üzerinden diğer işletme veya işletmelere ödeme yapan edinilen işletme olmaktadır.

c. Birleşen işletmeler arasında hasılat, varlıklar veya k r gibi unsurları önemli derecede daha büyük olan işletme edinilen işletmedir.

d. IŐletme birleşmesinde edinilen işletme belirlenirken, birleşen işletmelerden hangisinin birleŐmeyi baŐlattıėı da dikkate alınmaktadır.

e. IŐletme birleşmesini gerçekleştirmek üzere kurulan yeni bir işletme edinilen işletme olmayabilir. Eğer bir işletme birleşmesini gerçekleştirmek üzere  zkaynak payı ihraç edecek yeni bir işletme kurulmuŐ ise, birleşmeye katılan işletmelerden biri edinilen işletme olarak belirlenebilmektedir.

3.4. Birleşme Tarihinin Belirlenmesi

TFRS 3 uygulamasında edinilen işletmenin, edinilen işletmenin kontrolünü ele geçirdiği tarih birleşme tarihi olarak belirlenmektedir. Birleşme tarihi, genellikle edinilen işletmenin bedeli transfer ettiği, edinilen işletmenin varlıklarını edindiği ve borçlarını üstlendiği tarihtir.

Buna göre birleşme tarihinin belirlenmesinde işlemin hukuki olarak sona ermiŐ veya ermemiŐ olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Edinilen işletme, edinilen işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını elde etme gücünü işlemin hukuki olarak tamamlanmasından önce elde etmiŐse birleşme tarihi olarak hukuki olarak tamamlanma tarihinden önceki bu tarihin esas alınması gerekmektedir.

3.4.3 Edinilen Tanımlanabilir Varlıkların, Üstlenilen Tanımlanabilir Borçların ve Kontrol Gücü Olmayan Payların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi

3.4.3.1. Muhasebeleştirme Koşulları

TFRS 3 kapsamında edinen işletme birleşme tarihi itibarıyla, edinilen tanımlanabilir varlıkları, üstlenilen tanımlanabilir borçları ve edinilen işletmenin kontrol gücü olmayan paylarını muhasebeleştirmeye konu edecektir.

Edinilen işletmenin muhasebeleştirmeye konu edeceği varlık ve borçların belirlenmesinde “tanımlanabilir” olmasının yanı sıra “Finansal Tabloların Düzenlenmesi ve Sunumuna İlişkin Kavramsal Çerçeve” deki varlık ve borç tanımlarına da uyması gerekmektedir.

Bu doğrultuda birleşme tarihi itibarıyla muhasebeleştirmeye konu edilecek olan edinilen tanımlanabilir varlıkların gelecekte ekonomik fayda sağlaması olasılığının muhtemel olması ve bu varlıkların gerçeğe uygun değerinin güvenilir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir. Yine üstlenilen tanımlanabilir bir borçtan söz edebilmek için de işletmeden söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi için bir kaynak çıkışı olasılığının olması ve bu yükümlülüğün gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir. Maddi olmayan duran varlıkların muhasebeleştirmeye konu edilmesi ise bunların gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülmesine bağlıdır.

Ayrıca edinilen işletmenin varlık ya da borç olarak muhasebeleştirmedeği kalemlerin edinilen işletme tarafından birleşme işlemi sonucunda edinilen bir varlık veya borç olarak muhasebeleştirmeye konu edilmesi mümkündür, bir varlık veya borcun edinilen işletmenin finansal tablolarında birleşme işleminden önce de bulunuyor olması gerekmektedir. Örneğin edinilen işletme, edinilen işletmenin finansal tablolarında varlık

olarak muhasebeleştirmedeği marka ismi, patent veya müşteri ilişkileri gibi tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıkları birleşme işlemi sonucunda kendi finansal tablolarında muhasebeleştirmeye konu edebilecektir.

Bunların yanında, satın alma yönteminin uygulamasının bir parçası olan muhasebeleştirme şartlarının oluşabilmesi için; edinilen varlıklar ve üstlenilen borçlar, ayrı işlemlerin sonucu değil, edinen işletme ile edinilen işletme arasında birleşme sırasında el değiştiren unsurların bir parçası olmalıdır.

Edinen işletme, birleşme tarihinde üstlenilen koşullu bir borcu muhasebeleştirebilmesi için söz konusu borcun geçmişteki olaylardan kaynaklanan cari bir yükümlülük olması ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir.

Edinen işletme, edinilen tanımlanabilir varlıkları ve üstlenilen tanımlanabilir borçları sonradan diğer TFRS' leri uygulamak üzere gereken şekilde sınıflandırmalı veya belirlemelidir. Bu sınıflandırmayla ilgili olarak iki istisna söz konusudur. Bunlar;

(a) Bir kiralama sözleşmesinin “TMS 17 Kiralama Sözleşmeleri” Standardı uyarınca faaliyet kiralaması veya finansal kiralama olarak sınıflandırılması ve

(b) Bir sözleşmenin “TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri” Standardı uyarınca sigorta sözleşmesi olarak sınıflandırılması.

Edinen işletme, bu sözleşmeleri sözleşme hükümleri ve sözleşmenin geçerli olduğu tarihteki diğer unsurlar çerçevesinde sınıflandırmalıdır.

3.4.3.2. Ölçüm Esasları

Edinen işletme, edinilen tanımlanabilir varlıkları ve üstlendiği tanımlanabilir borçları birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile ölçer.

TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardına göre, edinilen işletmedeki kontrol gücü olmayan payları (*azınlık paylarını*) ya gerçeğe uygun değeri ile ya da edinilen işletmenin net tanımlanabilir varlıklarının orantılı payı ile ölçülmektedir.

Bununla birlikte standardın ekinde bazı kalemlerin ölçülmesi ile ilgili olarak özellikle ilave açıklamalara yer verilmiştir. Bunlar:

- İşletme birleşmesinde edinilen varlıklar gerçeğe uygun değeriyle ölçüldükleri için bu varlıklarla ilgili olarak elde etme tarihinde gelecekte doğması muhtemel değer düşüklükleri için karşılık ayrılmaz. Çünkü bu belirsizlik zaten gerçeğe uygun değer belirlenmesinde dikkate alınmakta olup, bu değer içinde yer almaktadır.
- Edinilen işletmenin faaliyet kiralaması yoluyla kiracı konumunda olması ve kiralama şartlarının piyasa şartlarından avantajlı veya dezavantajlı olması durumunda, edinen işletme bu durumu ilave bir varlık veya borç olarak muhasebeleştirmez
- Edinen işletmenin rekabet ya da başka nedenlerden dolayı kullanma niyeti olmasa dahi, edindiği maddi olmayan duran varlığı gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçmesi gerekmektedir.

3.4.3.3. Muhasebeleştirme ve Ölçüm İlkelerine İlişkin İstisnalar

TFRS 3 de bazı varlık ve borçların muhasebeleştirme ve ölçüm ilkelerine ilişkin olarak birtakım istisnalar getirilmektedir. Muhasebeleştirme ve ölçüm ilkelerinin her ikisini de kapsayan kalemlere ilişkin istisnalar aşağıda açıklanmaktadır.

Gelir Vergileri

Edinen işletme, bir işletme birleşmesinde edindiği varlıklardan ve üstlendiği borçların gerçeğe uygun

değer ile değerlemesinden kaynaklanan ertelenmiş bir vergi varlığını ya da borcunu “TMS 12 Gelir Vergileri” Standardı na göre muhasebeleştirir.

Edinen işletme, edinilen işletmenin birleşme tarihinde var olan veya birleşme sırasında varlık veya borçların gerçeğe uygun değer ile değerlemesi nedeniyle ortaya çıkan geçici farkların vergi etkilerini ve gelecek dönemlere devretmiş vergiyi ilişkin unsurlarını, TMS 12 uyarınca muhasebeleştirilmektedir.

Çalışanlara Sağlanan Faydalar

Edinen işletme, edinilen işletmenin çalışanlarına sağladığı fayda ile ilgili düzenlemelerine ilişkin borçları veya varlıkları “ TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” Standardı uyarınca ölçerek ve muhasebeleştirilmektedir.

Tazminat Varlıkları

Bir işletme birleşmesinde edinilen işletme, edinen işletmeyi, sözleşmeye istinaden, bir varlığın veya borcun tamamına veya bir kısmına ait bir koşula veya bir belirsizliğe karşılık tazmin taahhüdünde bulunabilmektedir. Örneğin, edinilen işletme edinen işletmeyi bir borç üzerindeki bir koşuldan kaynaklanan belirli bir tutarın üzerindeki kayıplara karşı tazmin taahhüdünde bulunabilmekte; diğer bir deyişle, edinilen işletme edinen işletmenin borcunun belirli bir tutarı geçmeyeceğini garanti edebilmektedir.

Sonuçta, edinen işletme bir tazminat varlığı elde etmektedir. Tazminat varlığı, ilişkili kalem muhasebeleştirildiği andaki ölçüm şekliyle ölçülmekte, dolayısıyla bu varlık için bir karşılık ayırmak gerekebilmektedir. Ancak eğer, ilişkili kalem gerçeğe uygun değeri ile ölçülerek kayıtlara alınmış ise tazminat varlığı da gerçeğe uygun değeri ile ölçülerek muhasebeleştirilmektedir.

3.4.4. Şerefiye veya Pazarlıklı Satın Alma Sonucunda Oluşabilecek Kazancın Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi

Şerefiye kavramı, bir işletme birleşmesi sonucunda tek olarak tanımlanamayan ve ayrı olarak kaydedilemeyen edinilmiş olan diğer varlıklardan kaynaklanan gelecekteki ekonomik fayda şeklinde tanımlanmaktadır. Şerefiye gelecekte ekonomik fayda sağlamak amacıyla yapılan ödemeyi ifade etmektedir.

İşletme birleşmelerinde, satın alınan tanımlanabilir net varlıklarının gerçeğe uygun değerinin üzerinde yapılan ödemeler şerefiyedir. Satın alınan net varlıkların gerçeğe uygun değerinin altında ödeme söz konusu olduğunda ise aradaki fark birleşmenin gerçekleştiği dönem gelir tablosunda gelir kalemi olarak raporlanmaktadır.

İşletme birleşmeleri muhasebeleştirilirken varsa şerefiye de finansal tablolara yansıtılmaktadır.

Edinen işletme, satın aldığı şerefiyeyi birleşme tarihi itibarıyla aşağıdaki şekilde hesaplamaktadır.

- a. Birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülerek transfer edilen bedel.
- b. Edinilen işletmede, gerçeğe uygun değer üzerinden veya edinilen işletmenin net tanımlanabilir varlıklarının orantılı payı üzerinden hesaplanan azınlık payı tutarı.
- c. Aşamalı olarak gerçekleşen işletme birleşmelerinde edinen işletmenin daha önceden elinde tuttuğu edinilen işletmedeki özkaynak payının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri.
- d. Edinilen tanımlanabilir varlıkların ve üstlenilen tanımlanabilir borçların birleşme tarihindeki net tutarları.

Şerefiyenin İlk Ölçümü = (a + b + c) – d

Şerefiyenin ölçülmesinde öncelikle transfer edilen

bedelin gerçeğe uygun değeri dikkate alınmaktadır. Transfer edilen bedel, edinilen işletme için ödenen tutarı ifade etmektedir. Bu bedel nakit, işletmenin diğer varlıkları, özkaynağa dayalı finansal araçlar, edinen işletmenin bir işletmesi veya iştiraki, opsiyonlar, garantiler koşullu bedeller ve ortak faydalı işletmelerin üye hakları şeklinde olabilmektedir. Transfer edilen bedel, edinen işletmenin, birleşme tarihindeki defter değerleri gerçeğe uygun değerlerinden farklı olan varlık veya borçlarını da içerebilmektedir. (örneğin parasal olmayan varlıklar veya edinen işletmenin bir işkolu) Bu durumda, edinen işletme, aktarılan varlık ya da borçların birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerlerini yeniden ölçerek, ortaya çıkan kazanç veya kayıpları, kar veya zararda muhasebeleştirmektedir. Ancak bazen aktarılan varlık veya borçlar işletme birleşmesinden sonra birleşilen işletmede kalmakta, (örneğin varlık veya borçlar edinilen işletmenin eski sahipleri yerine edinilen işletmeye transfer edildiyse) dolayısıyla edinen işletme söz konusu varlık veya borçların kontrolüne sahip olmaya devam etmektedir. Bu durumda, edinen işletme, birleşme öncesinde ve sonrasında kontrolünde bulunan bu varlık veya borçları, birleşme tarihindeki defter değeri ile ölçer ve kar veya zararda bir kazanç veya zarar muhasebeleştirmez.

3.4.5. Satın Almaya İlişkin Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi

Satın almaya ilişkin maliyetler, edinen işletmenin bir işletme birleşmesini gerçekleştirmek için katlandığı maliyetlerdir. Bu maliyetlere aracılık ücretleri, yasal ücretler, danışmanlık ücretleri, müşavirlik ücretleri, muhasebe ve değerlemeye ilişkin ücretler, diğer profesyonel ücretler, genel yönetim giderleri; borçlanma araçları ile hisse senetlerinin ihraç edilmesi ve kaydının maliyetleri dâhildir. Edinen İşletme, satın almaya ait bu maliyetleri, maliyetlerin gerçekleştiği ve hizmetlerin alındığı dönemlerde gider olarak muhasebeleştirmektedir.

Ancak birleşme sonucunda, borçlanma araçlarının ya da hisse senetlerinin ihraç edilmesi ve kaydının maliyetleri, TMS 32 ve TMS 39 uyarınca muhasebeleştirilmektedir.

3.4.6. Özkaynak Paylarının Değişimi

Edinen ve edinilen işletmelerin yalnızca özkaynak paylarını değiştirmek suretiyle gerçekleştirdikleri bir işletme birleşmesinde, edinilen işletmenin özkaynak paylarının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri, edinen işletmenin özkaynak paylarının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden daha güvenilir bir şekilde ölçülebilmektedir. Böyle bir durum da, edinen işletme şerefiyeyi, edinilen işletmenin özkaynak paylarının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerini kullanarak belirlemektedir. Bedel transferi olmaksızın gerçekleşen işletme birleşmelerinde, şerefiyenin tutarını belirlemek için edinen işletme, bir değerlendirme tekniği kullanılarak belirlenmiş edinilen işletmedeki payının birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerini kullanmaktadır.

3.4.7. Aşamalı Olarak Gerçekleşen İşletme Birleşmeleri

TFRS 3 kapsamında aşamalı olarak gerçekleşen işletme birleşmelerine de rastlanmaktadır. Bazen edinen işletme, birleşme tarihi öncesinde özkaynak payının bir kısmına sahip olduğu bir işletmenin kontrolünü daha sonraki işlemlerle ele geçirebilmektedir. Örneğin, 31 Aralık 20X1'de İşletme X' in işletme Y'de yüzde 35 kontrol gücü olmayan azınlık payına sahiptir. Başka bir tarihte İşletme X, İşletme Y'den yüzde 40 daha özkaynak payı satın aldığı anda, işletme Y'nin kontrolünü elde etmektedir.

Aşamalı olarak gerçekleşen bir işletme birleşmesinde edinen işletme, daha önceden elinde bulundurduğu edinilen işletmeye ait özkaynak payını, birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile yeniden ölçer ve sonuç olarak ortaya çıkan

bir kazanç ya da kayıp varsa bunu da kâr veya zarar hesaplarında ya da uygun görülürse diğer kapsamlı gelir tablosu içerisinde muhasebeleştirilmektedir. Daha önceki raporlama dönemlerinde edinen işletme, edinilen işletmedeki özkaynak payının değerindeki değişiklikleri diğer kapsamlı gelir tablosu içerisinde muhasebeleştirilmiş olabilir.

3.4.8. Bedel Olmaksızın Yapılan İşletme Birleşmeleri

İşletme birleşmeleri bazen herhangi bir bedel transferi olmadan gerçekleşebilmektedir. Satın alma yöntemi bu tür işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde de uygulanmaktadır. Bu tür durumlar aşağıdaki unsurları içermektedir:

(a) Edinilen işletme, edinen işletmenin kontrolü ele geçirebilmesini sağlayacak ölçüde kendi hissesini geri satın almaktadır.

(b) Daha önceden oy haklarının çoğunluğunu elinde bulunduran edinen işletmenin, edinilen işletmeyi kontrol etmesini engelleyen azınlık veto hakları geçersiz hale getirilmektedir.

(c) Edinen ve edinilen işletmeler, herhangi bir bedel transferi olmadan yalnızca sözleşme ile işletmelerini birleştirme konusunda anlaşırlar. Edinen işletme birleşme tarihinde veya daha öncesinde edinilen işletmede özkaynak payına sahip değildir. Bu duruma örnek olarak, iki işletmenin birlikte özkaynağa dayalı menkul kıymet ihraç etmek üzere anlaşması ya da birden fazla borsada işlem gören bir anonim şirket oluşturmak için bir araya gelmesi gösterilebilir. Yalnızca sözleşme ile gerçekleşen bir işletme birleşmesinde edinen işletme, edinilen işletmenin TFRS 3 uyarınca muhasebeleştirilmiş olduğu net varlıklarının tutarını edinilen işletmenin sahiplerine isnat eder. Diğer bir deyişle, edinen işletme dışındaki taraflar tarafından elde bulunduran edinilen işletmedeki özkaynak payları, edinilen işletmedeki özkaynak paylarının tamamı kontrol gücü olmayan paylara

isnat edilmiş olsa dahi, edinen işletmenin birleşme sonrası finansal tablolarında kontrol gücü olmayan pay niteliğindedir.

3.4.9. Ters Birleşmeler

Menkul kıymet ihraç eden işletme (yasal edinen), muhasebe açısından edinilen işletme olarak belirlendiği durumda ters işletme birleşmesi meydana gelmektedir. İşlemin bir ters birleşme sayılması için, özkaynak payları edinilen işletmenin muhasebe açısından edinen işletme olması gerekmektedir. Örneğin ters birleşmeler, halka açık olmayan bir işletmenin, halka açık hale gelmeyi isteyip kendi hisse senetlerini ihraç etmek istememesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için halka açık olmayan işletme özkaynak paylarını, halka açık bir işletmenin kendi özkaynak payları karşılığında almasını sağlamaktadır. Bu örnekte, halka açık işletme yasal edinendir çünkü kendi özkaynak paylarını ihraç etmiştir; halka açık olmayan işletme de yasal edinilendir çünkü kendisinin özkaynak payları edinilmiştir.

a) Halka açık işletmenin muhasebe amaçları açısından edinilen,

b) Halka açık olmayan işletmenin muhasebe amaçları açısından edinen,

olarak belirlenmesi gerekmektedir.

İşlemin bir ters işletme birleşmesi olarak muhasebeleştirilmesi için, muhasebe

edinileninin, işletme tanımına uyması ve TFRS 3 deki, şerefiyenin muhasebeleştirilmesine ilişkin hüküm de dâhil olmak üzere tüm ölçme ve muhasebeleştirme ilkelerinin uygulanması gerekmektedir.

Ters işletme birleşmesinde her ne kadar transfer edilen bir bedel olmasa da, satın alma yönteminin uygulanabilmesi için bir ölçümün kullanılması gerekmektedir. Bir ters birleşmede, muhasebe

edinileni genellikle muhasebe edineninin sahiplerine kendi özkaynak paylarını ihraç etmektedir. Dolayısıyla muhasebe edineninin muhasebe edini- lenindeki payı için transfer ettiği bedelin edinme tarihli gerçeğe uygun değeri yasal ana ortaklığın ortaklarına bu ters birleşme sonucunda oluşan birleşmiş işletmede sahip olabilecekleri aynı yüzdelerde hisse sağlayabilmek için ne kadar özkaynağa dayalı aracı ihraç etmesi gerektiğine dayanmaktadır. Özkaynak paylarının bu şekilde hesaplanan gerçeğe uygun değeri, edinilen işletme karşılığında transfer edilen bedelin gerçeğe uygun değeri olarak kullanılabilir.

Bir ters birleşme işlemi sonucunda hazırlanan konsolide finansal tablolar yasal ana ortaklık (muhasebe edinileni) adı altında sunulmaktadır.

3.4.10. Sonraki Dönemlerde Ölçüm

Genellikle edinen işletme, bir işletme birleşmesinde edindiği varlıklarının, üstlendiği borçlarının ve ihraç ettiği özkaynağa dayalı finansal araçlarının sonradan ölçüm ve muhasebeleştirilmesini, söz konusu kalemlerin niteliklerine bağlı olarak ilgili diğer TFRS' ler uyarınca gerçekleştirmektedir.

Bir işletme birleşmesi sonucunda ortaya çıkan şerefiyenin sonraki dönemlerde TMS 36 uyarınca her yıl düzenli olarak değer düşüklüğü testine tabi tutulması gerekmektedir. Değer düşüklüğü testinin yapılabilmesi için nakit yaratan birimin tespit edilmesi gerekmektedir. Örneğin bir işletmenin bölümü, şubesi veya bir üretim işletmesinin tesis, makine ve cihazları nakit yaratan birim olarak değerlendirilebilir. Nakit yaratan birimin değer düşüklüğüne uğradığı tespit edilirse ve şerefiye mevcut ise, bu değer düşüklüğü öncelikle şerefiyeden düşülüp, kalan kısım ise nakit yaratan birime dağıtılmamaktadır. İzleyen dönemlerde değer düşüklüğünün ortadan kalkması halinde, şerefiye hesabında herhangi bir düzeltme yapılmamaktadır.

Bu TFRS, bir işletme birleşmesinde edinilmiş aşağıda belirtilen varlıkların, üstlenilmiş borçların ve ihraç edilmiş özkaynağa dayalı finansal araçların sonradan ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi için rehberlik sağlamaktadır:

- (a) Yeniden edinilen haklar,
- (b) Koşullu borçlar,
- (c) Tazminat varlıkları ve
- (d) Koşullu bedel.

Yeniden Edinilen Haklar

Birleşme işleminde maddi olmayan bir duran varlık olarak muhasebeleştirilmiş olan yeniden edinilen bir hak, daha sonra hakkın sağlandığı sözleşmenin kalan süresi boyunca itfa edilmektedir. Yeniden edinilen hakkı ilk muhasebeleştirmeden sonradan üçüncü bir kişiye satan edinen işletme, satış sonucu oluşan kazancı veya zararı belirlerken maddi olmayan duran varlığın defter değerini de hesaba katmaktadır.

3.5. Dipnotlarda Açıklanacak Bilgiler

Bir işletme birleşmesinde, edinen işletme finansal tablo kullanıcılarının birleşmenin niteliği ve finansal etkilerini değerlendirebilmelerini sağlayacak bilgileri dipnotlarda açıklar. Bu bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Edinilen işletmenin ünvanı ve tanımı
- Birleşme tarihi
- Edinilen işletmedeki oy hakkına sahip özkaynak payı yüzdesi
- İşletme birleşmesinin nedenleri ve kontrolü nasıl elde ettiğinin açıklaması
- Şerefiyenin ortaya çıkmasını sağlayan etken-

lerin tanımlanması (örneğin, muhasebeleştirilmeyen maddi olmayan duran varlıklar, beklenen sinerjiler gibi)

- Transfer edilen bedelin birleşme tarihindeki toplam gerçeğe uygun değeri ve detayı
- Koşullu bedel ve tazminat varlıklarına ilişkin açıklamalar
- Edinilen alacakların gerçeğe uygun değeri, sözleşmeye dayalı alacakların brüt tutarları
- Birleşme tarihinde edinilen varlık ve borçlara ilişkin muhasebeleştirilen tutarlar
- Pazarlıklı satın almada ortaya çıkan kazancın tutarı ve nedenleri
- Kontrol gücü olmayan payların tutarı ve ölçüm esasları
- Aşamalı işletme birleşmesinde edinilen işletmedeki özkaynak paylarının gerçeğe uygun değeri
- Raporlama dönemi öncesi, edinilen işletmenin hasılat ve kar veya zarar tutarları,

Şerefiyenin raporlama dönemi başındaki ve sonundaki defter değerinde meydana gelen değişikliklerin bir detayı açıklanır.²⁴

SONUÇ

Günümüzde işletmeler birleşme ve devralma yoluyla hızla büyümekte ve uluslararası piyasalarda rekabet etmektedirler. Bu doğrultuda genel olarak ülkeler tarafından kurumsallaşmayı ve mevcut işletmelerin sermaye yapılarını güçlendirmeyi sağlamak bakımından, işletme birleşmeleri özendirmeye çalışılmakta ve çoğunlukla hukuksal açıdan düzenlemelere gidilmektedir.

²⁴ Yıldız ÖZERHAN, Serap, YANIK, Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları, T2. Baskı, TÜRMOB Yayınları, Ankara, 2012

Ülkemizde de işletme birleşmeleri hukuksal açıdan Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve Vergi Kanunlarında düzenlenmektedir. Özellikle 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun yapılan önemli değişikliklerle uluslararası mevzuatlarla uyum sağlanmıştır.

Birleşme sürecinde işletmelerin en sık karşılaştıkları sorunların başında birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi gelmektedir. Birleşmelerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konusundaki belirsizlikler ve farklılıklar paydaşlar açısından birleşme hakkında tam, açık, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu açıdan işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesine yönelik olarak küresel anlamda bir bütünlük sağlanması amacıyla çıkartılan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın doğru anlaşılması ve uygulanması oldukça önemlidir.

Ancak Standartların zaten teknik ve karmaşık olan yapısının yanı sıra bunların ulusal dillere çevrilmesinde karşılaşılan zorluklar, standartların

ilk uygulamasına rehberlik edecek örneklemelerin yetersiz olması, işletme muhasebe düzenlerinin yasal kaygılardan dolayı vergisel temelli olması, Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının uygulanmasında aksaklıklar yaşanmasına neden olmaktadır.

İşletmelerin birleşmesi ile ilgili yapılan düzenlemelerin en önemlileri, birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde çıkarların birleştirilmesi yönteminin kaldırılarak sadece satınalma yönteminin benimsenmiş olması, satın alınan işletmenin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi, azınlık paylarının farklı iki seçenekle hesaplanabilmesi, şerefiye de amortisman uygulamasının yerine her yıl değer düşüklüğüne tabi tutulması, negatif şerefiye kaydının negatif şerefiye olarak değil, kâr veya zarar olarak muhasebeleştirilmesi, koşullu tazminat varlıklarının tanımlanabilir net varlıklar arasında gösterilmesi ve satınalma maliyetinin dağıtılmasında kullanılan temel yöntemlerde yapılan değişikliklerdir. Yapılan tüm düzenlemeler ile finansal tabloların tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği arttırılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKAY Hüseyin, İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi, Yayılım Matbaası, İstanbul,1997
- AKGÖBEK, İbrahim, Büyüme Stratejisi olarak Şirket Birleşme ve Satınalmaları Türk Perakende Sektöründe Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman, 2011
- ÇELİK, Orhan, Şirket Birleşmeleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999
- GÖKTÜRK, Kürşat, Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Şirketlerinin Birleşme Süreci ve Bazı Sorunlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII,, 2013
- KILIÇ, Güldan, İşletme Birleşmeleri ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) III, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İzmir, 2011
- KOLOTOĞLU Olcay, YILDIRIM A li Haydar, Soru ve Cevaplarla Kobi Birleşmeleri, TÜRMOB Yayınları No 371, Ankara, 2009
- ÖZERHAN, Yıldız, YANIK, Serap, Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları, TÜRMOB Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2012
- ÖZTÜRK, Fatma, Şirket Birleşmelerinde Belge Yönetiminin Entegrasyonu: Banka Birleşmeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008,
- SAYARI Naz, UFRS 3R Kapsamında İşletme Birleşmeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008
- SERÇE, Melike, Şirket Birleşmelerinin Finansal Değerlemesi ve Türkiye’de Şirket Birleşmeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009
- YÜCEBAŞ, Önder, Şirket Birleşmeleri ve Türkiye Uygulaması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005
- ZOR, İsrail, DİNÇ, Yusuf , CENGİZ, Selim, İşletme Birleşmelerinin Mevzuat Boyutu ve Muhasebe Uygulamaları: UFRS/UMS ve VUK Kapsamında İncelenmesi Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt:18. Sayı:1. Haziran 2014
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu
- 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu
- BARINIR, İsmail, İşletme Birleşmelerinin Kurumlar Vergisi Kanunu Karşısındaki Durumu ve Özellik Arz Eden Konular, www.ozdogrular.com/content/view/19283/, Erişim tarihi 13.12.2014
- İşletme Birleşmelerine İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 3) Hakkında Tebliğ Sıra No: 67 www.kgk.gov.tr/content_detail-178-744-.html, Erişim tarihi 02.11.2014
- ÇELİKER Mehmet Onur, Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda Şirket Birleşmeleri, www.vergidegundem.com/tr